

– Közösségfejlesztő szakember könyve a közösségről –

Milyen jó az egészségügynek! Közösségfogalma meglehetősen egyszerű. „Egészséges: közösségbe mehet” – írja kisgyermekünk igazolására a gyermekorvos, ha lement a láza, eltűntek a kiütések.

Miközben a pedagógia – némi büntudattal – hallgat, addig más, társadalomalakítással összefüggő szakmák képviselői felismerik a *közösségfogalom* megkerülhetetlenségét. *Versecg Ilona* magát a szakmát is, melyet hosszú évek óta a legjobb színvonalon képvisel hazánkban, így nevezi: *közösségfejlesztés*. Nos, a népművelői mesterségből kinőtt *közösségfejlesztő* szakma szolgálatára végezte el a kérdéskör újabb kori irodalmának (s nem kis részt újabb kori jelenségvilágának) elemzését most megjelent karcsú könyvében.

Versecg válasza nem is lehet más: megtestesíthető a fogalom a köré rakódott rosszszívű gyanakvástól, sőt megtisztítandó egy modern társadalmi gondolkodás – modern társadalmi cselekvés – számára. Az elemzésben a hazai szociálpszichológia s a nyugati társadalomtudományos gondolkodás jeles, a 70-es és 80-as években közreadott munkáira hivatkozik; különösen sokat idéz *Raymond Plant* Londonban, illetve Bostonban megjelent *Community and ideology* című munkájából. Az angolszász irodalomnak nemcsak az ideológikus kísértektől jobban megkímélt pragmatizmusa segíti a szerzőt a kelet-közép-európai gátlások leküzdésében, hanem a nyelv vonatkozási rendszere maga is. A *community*től rövid az út a szerző kulcsfogalmához: a modern közösségfelfogáshoz társított *lokalitás* kifejezéshez. A társadalom azon szférájáról van szó, melyet más, de közeli szöveggösszefüggésben *helyi-nek, civilnek* szoktunk nevezni (erre utal a *közösségfejlesztők* mestersége:

az egy helyben élők életminőségének javítása a közösséggé válás esélyeivel, eszközeivel, ezért érthető, hogy a *Parola füzetek* sorozatának iker darabja – szintén *Versecg* tollából – a *Szomszédság* címet viseli).

A *lokalitás* jegyében elkötelezett szakember közösségfelfogása hasonlít is a *pedagógusokéra*, de vannak érdekes eltérések is. Mindjárt az is, hogy a *lokalitás* középpontba kerül. A lokalitás szemmel láthatóan modern terminus, nemcsak modernizált, de kifejtésében is korszerű. Mögötte azonban mégiscsak a „természet adta” közösségek éthosza áll, mely éthoszt magam is szívesen vállalom ugyan, csak éppen archaizáló (populista?) megjelenésmódjaitól tartok egy kicsit jobban, s teoretikusan árnyaltabban látom érvényesíthetőnek hazai, modernizáció előtti – egyben mégiscsak posztmodern – jelenünkben. Talán mert a fogalom értelmezéséhez, újraértelmezéséhez a mi pedagógiai nézőpontunk és tapasztalatrendszerünk is hozzájárulhat. Vállaljuk a termékenyítő kihívást, s e recenzió keretei között vázoljuk egy pedagógiai közösségértelmezés alapvonásait.

Pataki és Mérei még közös vonatkozási pont (bár a szociálpszichológiai, társadalomelméleti nézőpontok mellett a pedagógus olvasó az életkor pszichológiai üzeneteire jobban figyel). S közös szakmai, emberi élményünk az emlékezetes „diagnózissal” szolgáló Hankiss-kutatás is, mely mintegy kegyelemdőfést adott illúzióinknak: a deklaráció szintjén közösségi társadalom egyáltalán nem közösségi, sőt, de facto közösségromboló (volt).

A pedagógiai gondolkodás történetében *Kronstein Gábor* írása volt a következő mérőöldkő. 1979-ben adta közre a Valóságban „A közösségi emberfogalom válsága” című dolgozatát,

mely az adott korszak szembeszökően gazdag és mondhatni, feltáró jellegű empirikus neveléstudományi munkái alapján kereste a pedagógia felelősségét és hiteles önismeretét, a közösségfogalom újraértelmezését sürgetve. A zavarba hozott szakma következő jelentős szembesülését a problémával *Laki Lászlónak* az Ifjúsági Szemle 1982/2. számában közreadott cikke idézte elő. Mit értünk a közösség fogalmán? – tette fel a kérdést már a tanulmány címében, s az írás folytatta a közösségfogalom „erodálását”. Imár tehát nemcsak hogy nincsenek közösségek, nemcsak hogy váltságba jutott a fogalom, de hiszen nincs is tudományos tartalma a szónak! Így foglalható össze levezetése. Elméletileg ennél „tovább” nem lehet jutni. Ez a „zéró” pont a közösségi pedagógia számára. Pedig a politikai rendszer szétpukkanásának rituális eseményei még messze voltak!

Idézzük még egy pillanatra *Vercseg Ilonát!* Gondolkodásmódjától nem idegen a dichotómiákban való megjelenítés. *Tönniest* idézi, s a *közösség és társadalom* (Gemeinschaft és Gesellschaft) fogalom pár alternatív tartalmait gyűjti csokorba, majd *Max Weber* „közösség” és „társulás” fogalom párára hivatkozik. Sajátos módon *közösség* és *szervezet* dichotómiája nem kerül szóba. Lehet, hogy itt a legbeszédesebb a pedagógia, az iskola tapasztalatrendszer? Mármost abban, hogy az iskola praxisában tovább tartott az ön- és közbecsapás. „Nem illeszkedik az osztályközösségbe” – írták az osztályfőnökök rendületlenül az ellenőrzőkönyvbe a szülőknek szóló „pofonutalványt”, az intéőt, akik pontosan dekódolták az üzenetet: „baj van a gyerek magaviseletével”, „megsértette az iskolai szervezet szabályait”. Rég nem volt már ideológiai töltése a fogalomnak (legalábbis a szocializmusnak nevezett társadalmi rendszerhez kötődő politikai ideológiai töltése nem), amikor iskoláinkban még bunkó gya-

nánt szolgálhatott. Úgy tűnik, a pedagógiának öntörvényű érdeke is fűződik ahhoz, hogy a *szervezet* fogalmára a *közösség* mézes bevonatát borítsa. Ezért aztán a lelkiismeretfurdalástól nem mentes elmélet – kompenzálásul mintegy – gurult tovább a dekollektívizálás lejtőjén.

Miközben – ezúttal nem a közösségfejlesztők teóriáira és elismerésre méltó praxisára gondolok – egyszerre csak megjelent a közösségfogalom minden pironkodás nélkül új (új-régi) kontextusokban, e kontextusokban ki-zárólag a *természet adta* közösségek jelentek meg: a *falusi* hagyományi sosem (vagy legalábbis alig) volt idealizált-idilli képe, s a *nemzeti* közösségé, majd a vallások mentén szerveződő pedagógiai műhelyek vállalták fenn-tartás nélkül magukról, hogy szervezeti kereteik közt közösség fejlődik.

Vercseg Ilona idézi *Makarenkót* is. Pontosabban (bánatunkra) *A. V. Petrovskij* Makarenko-interpretációját az 1978-as magyar fordítás alapján. Kár. Ebben az interpretációban könynyű teoretikusan „kikészíteni” a makarenkói művet. A *Gorkij-telep* egykori alapítója valójában ennél bonyolultabb ügy. Lehet koherens elméletet szerkeszteni kiválogatott elméletszerű szövegrészekből, levezethető a „hierarchikus társadalomba (államrendbe) jól tagolódó szervezet = közösség” tétele is, ám megkerülhetetlen maga a makarenkói praxis s bizonyára egy szá-munkra alig ismert teljes, írott életmű elemzése, valamint az *interpretációtörténet* filológiai munkája. Fordítottunk-e s a mai Makarenko-kritika fordít-e elég figyelmet a *kommuna* létező autonómiájára, már-már az öniideológiától független alternatívítására? (Makarenko-kritika? Van-e egyáltalán ilyen? – kérdezem egy zárójeles betoldás erejéig. Egyszerűen *felejtéstechnika* van, lám a kiváló *Vercseg* is már csupán a harmadrangú interpretátort idézi ...) Létező autonómia, alternativitás, a belső, személyközi viszonyok szinte

korlátlan szimmetriája. Vajon ez a közösségfelfogás kellene-e a pedagógiának? (Hiszen még a „létező szocialista” pedagógiának baloldali alternatívái is sértésnek vették a *kommunapedagógia* minősítést, mely minősítést egyébként szintén *Kronstein* használta először.) A pedagógiai közösségfelfogások újrafogalmazásában, úgy tűnik, súlyosabb kérdés (mint a lokalitás-közösség teoretikusai számára) a *szabad egyének társulásának* problematikája. *Vercseg* irodalomelemzésében szóba kerül ez a gondolatkör is, bár hamar túlteszi magát a modern társadalom e nehéz, de megkerülhetetlen lehetőségén. Míg a pedagógia torkán viszont fennakad ez a gombóc...

Magam sem tudom még pontosabban megválaszolni; nem is egy recenzio feladata. Annyit mégis, hogy úgy vélem: ma egymás mellett léteznek, létezhetnek olyan pedagógiák, iskolák, melyek eszköztárukban igenelek, s melyek viszont tagadják a *közösséget* eszközrendszerükben. (Nem kényszerülnek a fogalmak – hitvallások – „összekenesésére”.) Hatékonyasá-

guk kizárólag azon mérhető, hogy vállalt és iskoláik kliensei számára lírdett értékeik megvalósulnak-e. Ennek megfelelően nem kötelezhető az iskola, hogy közösségszerűen szervezze tanulói csoportjait (meg persze nem tilthatja, ha e csoportokban közösségfejlődési folyamatok dinamizálódnak). Ennek megfelelően nem kötelezheti tanulóját sem (hiszen a tanulói jogviszony létesítések ez nem vállalt feltétel), hogy a közösségszükségletét az adott iskola adott csoportjában elégítse ki. Ám tudomásul kell venni, hogy ha az adott tanuló, tanulócsoporthoz (létező) közösségszükségletét az adott iskola keretei között kívánja beteljesíteni, akkor ennek pedagógiai feltételeit mégiscsak biztosítani kell. Ez persze jóval bonyolultabb konstelláció, mint az iskolai szervezet egyszerűen besorolni a természet adta közösségek világába.

Hát ezért küzd a mi szakmánk a fogalom meghatározásával és újrafogalmazásával. Ezért ajánlom a *Parola füzeteket* az Új Pedagógiai Szemle olvasóinak.

Vercseg Ilona: Közösség – eszme és valóság. Parola füzetek. Kiadja a Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest, 1993. 40 o.

Vercseg Ilona: Szomszédosság. Parola füzetek. Kiadja a Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest, 1993. 64 o.

TRENCSENYI LÁSZLÓ

A világ városai a történelem sodrában

„Alapjaiban rendült meg világban-létünk. A rohamos túl-emberesedés következtében (csupán az állat- és növényvilághoz képest voltunk emberek; mihielyt ezek eltűnnek, magunk is jelentéktelenné válunk) ma már egyetlen gondolatnak sincsen érvénye: márpedig a város nem egyéb, mint gondolkodásunk leginkább „elvont” (legvalóságosabb) összefüggéseinek formává tétele.”

Karátson Gábor: Vakon, házak előtt

Azon könyvek szerzői, amiket ismertettek, azokhoz a geológusokhoz hasonló, akik egy mély és földtörténetileg idős kanyon fenekéről indulva a kőzetrétegekbe rejtett fossziliák alapján

próbálják felkutatni a ma élő fajok eredetét, őseiknek és környezetüknek harcát. A paleontológus azért kutathat így, mert minden élőlény magában hordja múltját és lehetőségét.